

Ijtimoiy tarmoqlarda o'zbek tilining qo'llanilishi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Markaziy Osiyo xalqlari tillari va madaniyati instituti filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili yo'nalishi talabasi Burxonova Soliha Sundar qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarda o'zbek tilining qo'llanishi keng qamrovda tahlil qilinadi. Internet nutqining shakllanishi, lingvistik va uslubiy xususiyatlari, adabiy til me'yorlariga ta'siri, yoshlar nutqidagi o'zgarishlar, chet tillar ta'siri hamda til madaniyatini saqlash masalalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Maqola o'zbek tilining raqamli muhitdagi bugungi holatini baholash va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, o'zbek tili, internet nutqi, raqamli kommunikatsiya, adabiy til, sleng, jargon, til madaniyati.

Kirish

XXI asr axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiya asri hisoblanadi. Insoniyat hayotiga internetning jadal kirib kelishi natijasida muloqot shakllari, axborot almashish usullari va tilning qo'llanish doirasi tubdan o'zgardi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar jamiyatning deyarli barcha qatlamlarini qamrab olib, kundalik hayotning ajralmas qismiga aylangan.

Facebook, Telegram, Instagram, YouTube, TikTok kabi platformalar orqali millionlab foydalanuvchilar o'zbek tilida muloqot olib bormoqda. Bu holat o'zbek tilining zamonaviy rivojida yangi bosqichni boshlab berdi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda tilning erkin va norasmiy qo'llanilishi adabiy til me'yorlari, imlo va nutq madaniyati bilan bog'liq qator muammolarni ham yuzaga chiqarmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — ijtimoiy tarmoqlarda o'zbek tilining qo'llanish xususiyatlarini keng tahlil qilish, uning ijobiy va salbiy jihatlarini ochib berish hamda til madaniyatini saqlashga doir ilmiy xulosalar chiqarishdan iborat.

Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli kommunikatsiya

Ijtimoiy tarmoqlar — bu foydalanuvchilarga axborot almashish, fikr bildirish va muloqot qilish imkonini beruvchi raqamli platformalardir. Ushbu makon til uchun yangi kommunikativ muhitni yaratdi. Raqamli kommunikatsiya tezkorligi, ommaviyligi va interaktivligi bilan ajralib turadi.

Internet muhitida yuzaga kelgan nutq turi ko‘pincha "internet nutqi" deb ataladi. U og‘zaki va yozma nutq xususiyatlarini o‘zida mujassamlashtirgan holda, o‘ziga xos lingvistik tizimni shakllantiradi. O‘zbek tilida ham internet nutqi asta-sekin mustaqil tadqiqot obyektiga aylanmoqda.

Internet nutqining lingvistik xususiyatlari

Internet nutqi bir qator o‘ziga xos belgilar bilan tavsiflanadi. Avvalo, u qisqa va lo‘nda bo‘lishi bilan ajralib turadi. Foydalanuvchilar tezkorlikni ta‘minlash maqsadida so‘zlarni qisqartiradilar, tinish belgilarini kam qo‘llaydilar va ramziy belgilar orqali fikr ifodalaydilar.

Masalan, o‘zbek tilida “rahmat” — “rhm”, “iltimos” — “ilt”, “qalay?” — “qlay?”, “hozir” — “xzi” kabi shakllar keng tarqalgan. Bunday holatlar internet nutqining iqtisodiylik tamoyiliga asoslanganligini ko‘rsatadi.

O‘zbek tilida yozuv masalasi: lotin va kirill

Ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilining lotin va kirill yozuvlarida aralash holda qo‘llanilishi keng kuzatiladi. Bu holat, bir tomondan, tilning moslashuvchanligini ko‘rsatsa, ikkinchi tomondan, yozma savodxonlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Ba‘zi foydalanuvchilar bir jumla ichida ikki xil yozuvdan foydalanadilar. Bu esa o‘quvchi uchun noqulaylik tug‘diradi hamda adabiy me‘yorlardan chekinishga olib keladi.

Chet tillar ta‘siri va o‘zlashmalar

Ijtimoiy tarmoqlarda ingliz va rus tillarining ta‘siri kuchli seziladi. Like, comment, post, story, reels, online, chat kabi so‘zlar o‘zbekcha gaplar tarkibida keng qo‘llanilmoqda. Bu holat globallashuvning tilga ta‘siri sifatida baholanadi.

Ayrim hollarda chet so‘zlar o‘zbek tilida muqobili mavjud bo‘lsa-da, xorijiy shaklda ishlatilmoqda. Bu esa milliy tilning ichki imkoniyatlaridan yetarli foydalanilmayotganidan dalolat beradi.

Ijtimoiy tarmoqlarda sleng va jargonlar

Ijtimoiy tarmoqlar, ayniqsa, yoshlar nutqining asosiy maydonidir. Shu sababli bu muhitda sleng va jargonlarning faol qo'llanilishi tabiiy jarayon hisoblanadi. "Top", "bomba", "gap yo'q", "kruto", "respect" kabi birliklar kundalik internet nutqida keng uchraydi.

Sleng nutqni jonlantirsa-da, uning me'yordan ortiq qo'llanilishi adabiy tilga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Imlo va grammatik muammolar

Ijtimoiy tarmoqlarda imlo va grammatik xatolar juda ko'p uchraydi. Tez yozish, e'tiborsizlik va til qoidalarini yetarli bilmaslik bu holatning asosiy sabablaridir.

Bunday xatolar takrorlana-takrorlana foydalanuvchi ongida noto'g'ri ko'nikmani shakllantirishi mumkin. Ayniqsa, yoshlar orasida bu jarayon xavotirli holat sifatida baholanadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning o'zbek tiliga ijobiy ta'siri

Salbiy jihatlar bilan bir qatorda, ijtimoiy tarmoqlarning o'zbek tiliga ijobiy ta'siri ham mavjud. Avvalo, o'zbek tilining qo'llanish doirasi kengaydi. U faqat kundalik muloqot emas, balki ilmiy, publitsistik va ijodiy sohalarda ham faol ishlatilmoqda.

Ko'plab bloggerlar, jurnalistlar va ijodkorlar o'zbek tilida sifatli kontent yaratib, til nufuzining oshishiga xizmat qilmoqdalar.

Til madaniyatini saqlash va rivojlantirish yo'llari

Ijtimoiy tarmoqlarda o'zbek tilining to'g'ri va madaniyatli qo'llanishini ta'minlash muhim vazifadir. Buning uchun savodxonlikni oshirish, adabiy til me'yorlarini targ'ib qilish va foydalanuvchilarda tilga nisbatan mas'uliyat hissini shakllantirish zarur.

Ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoq yetakchilari bu borada muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar o'zbek tilining zamonaviy rivojida muhim omil hisoblanadi. Bu muhit tilning yashovchanligi va moslashuvchanligini namoyon etadi. Shu bilan birga, adabiy til me'yorlarini saqlash, imlo va nutq madaniyatiga rioya qilish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. O'zbek tilining ijtimoiy tarmoqlardagi istiqboli uni ongli va mas'uliyat bilan qo'llashga bevosita bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov S. O‘zbek tilshunosligi masalalari. – Toshkent, 2018.
2. Yo‘ldoshev B. Nutq madaniyati va adabiy til. – Toshkent, 2020.
3. Raqamli kommunikatsiya va internet tilshunosligi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2021.
4. Zamonaviy o‘zbek tili va internet nutqi. – Toshkent, 2022.
5. O‘zbek tilining ijtimoiy tarmoqlardagi rivoji. Ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2023.

